

27. Колесова Д.А. Интегрированная защита яблоневого сада// Защита растений. – 1993, № 11. – С. 16-17.
28. Федулова Т.Ю. Скор-новый фунгицид против парши// Защита растений. – 1993, № 10. – 27 с.
29. Гловака Б. Ochrona przed szkodami powodowanymi przez owady// Srodki ochrony roslin zalecane do stosowania w lesnictwie w roku 2002. – Warszawa.Instytut Badawczy Lesnictwa, 2002. – P. 11-20.
30. Суслowa Е.В. Действие системных фунгицидов на микоризу сеянцев хвойных пород// Лесное хозяйство. – 1995, № 5. – С. 46-47.
31. Соколов М.С., Литвишко Е.В. Биологическая защита растений в США// Защита растений. – 1993, № 10. – С. 11-15.
32. Дуда Б. Ochrona czkolek i drzew przed patogenami grzybowymi// Srodki ochrony roslin zaleca ne do stosowania w lesnictwie w roku 2002. – Warszawa.Instytut Badawczy Lesnictwa. – 2002. – P. 24-29.
33. Манка К. Fitopatologia lesna. – Warszawa: Panstwowe wydawnictwo Rolnicze i lesne. – 1988. – 367 p.
34. Петрунec В.Л., Лагyточкiна Г.О., Иванов Д.В., Любач Н.В., Ткачук М.І. Перелік пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні. – К.: Юнівест Маркетинг, 2001. – 270 с.
35. Григашев И.Я. Прогноз вредителей по феромоновых ловушках// Защита растений. – 1993, № 9. – С. 37-38.
36. Слободян Я.М., Слободян П.Я. Ялини Українських Карпат потребують захисту// Лісовий і мисливський журнал. – 2001, № 2. – С. 18-19.
37. Технологія застосування феромонів для боротьби з короїдом-типографом в ялиниках Карпат// 36. реком. Наукові основи ведення багатодільового лісового господарства у Карпатському регіоні. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 178-185.

УДК 630*477:630*091

Доц. І.П. Соловій, канд. с.-г. наук,
студ. Л.Ф. Гончаренко – УкрДЛТУ

ЛІСОВА ПОЛІТИКА ЩОДО СТИМУЛЮВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Лісова політика Європейського Союзу охоплює тільки найбільш важливі, стратегічні питання, всі інші регулюються на рівні країн-учасників ЄС. До таких стратегічних питань відноситься, зокрема, питання економічного стимулювання сталого лісового господарства. У цій статті аналізуються відмінні стратегічні підходи, інструменти, схеми та можливі перспективи реалізації даної політики.

Doc. I.P. Soloviy, L.F. Honcharenko – USUFWT

Forest policy of the forestry stimulation in European Union countries

European Union forest policy deals only with the most important strategic problems, all the others have been considered on the country's level. The question of the sustainable forestry economic stimulation by incentives is one of such strategic problems. This paper summarises different strategies, schemes, instruments and possible perspectives of such policies.

Вступ

Ліси вкривають 127,8 млн. га земель в Європейському Союзі (ЄС). Їх площа зросла на 10 % за період з 1960 до 1990 р. у 12 країнах – членах ЄС [3]. Із збільшенням числа країн-членів ЄС до 20 ця площа, за нашими підрахунками, зросте на 32,8 млн. га. Лісова політика ЄС охоплює різноманітні ас-

пекти: охорона місць існування видів, які перебувають під загрозою, інші заходи, спрямовані на збереження біорізноманіття лісових екосистем, питання міжнародної торгівлі лісоматеріалами, екологічна сертифікація лісів, використання деревини як відновного ресурсу, боротьба із промисловим забрудненням лісів, лісовими пожежами, роль лісів у регулюванні глобального балансу вуглецю, підтримка заходів щодо сталого ведення лісового господарства, фінансування наукових досліджень, що стосуються лісівничих проблем.

У рамках проектів Спільної Аграрної Політики, починаючи з 1992 р., ЄС фінансував централізовано проекти щодо заліснення сільськогосподарських земель і покращення стану існуючих насаджень на 50-75 %.

Рівнозначно високий пріоритет надається охороні лісів, як фактору глобальної економічної рівноваги. В угодах з країнами, що розвиваються, ЄС прагне брати до першочергової уваги питання боротьби зі знелісненням і проблеми сталого ведення лісового господарства. Так, у конвенцію Lome'IV щодо стосунків з країнами Африки, Карибського басейну і Пацифіку було додано протокол із сталого ведення лісового господарства. ЄС є членом міжнародної угоди з торгівлі тропічною деревиною і виділяє щорічно (починаючи з 1992 р.) близько 50 млн. євро на збереження тропічних лісів.

Пріоритети і структура лісової політики ЄС

Лісова політика Європейського Союзу найбільшою мірою визначається сільськогосподарськими, соціальними та екологічними пріоритетами. На відміну від Спільної Сільськогосподарської Політики, ЄС не має спільної лісової політики, тому вона формується під впливом інших політик ЄС, таких як аграрна, структурна, екологічна, торговельна, енергетична, науково-дослідна політики, політика розвитку (рис. 1).

Першим вагомим документом, прийнятим ЄС щодо лісгосподарських заходів, була Постанова 260/79 (відновлена як 2088/85)*, яка заохочувала лісове господарство у регіонах Середземномор'я як засіб охорони сільгоспугідь від серйозних ризиків, пов'язаних із ерозією. Після цього було прийнято цілий ряд постанов щодо сільського господарства або ж розвитку сільських територій, які стосувались значною мірою лісового господарства. Це, зокрема:

- стимулювання розвитку малопридатних територій заходу Ірландії (1820/80);
- програми інтегрованого розвитку для регіону Лоццере у Франції (1940/81);
- прискорений сільськогосподарський розвиток у певних районах Греції (1975/82);
- програми інтегрованого розвитку районів регіону Середземномор'я (2080/85);
- програми розвитку португальського сільського господарства (3828/85);
- заохочення сільського господарства у малопридатних районах Франції (1400/86);
- заохочення сільського господарства в малопридатних районах Північної Італії (1401/86);
- заохочення сільськогосподарського розвитку Іспанії (118/88).

* Цифра після риски означає рік прийняття документу.

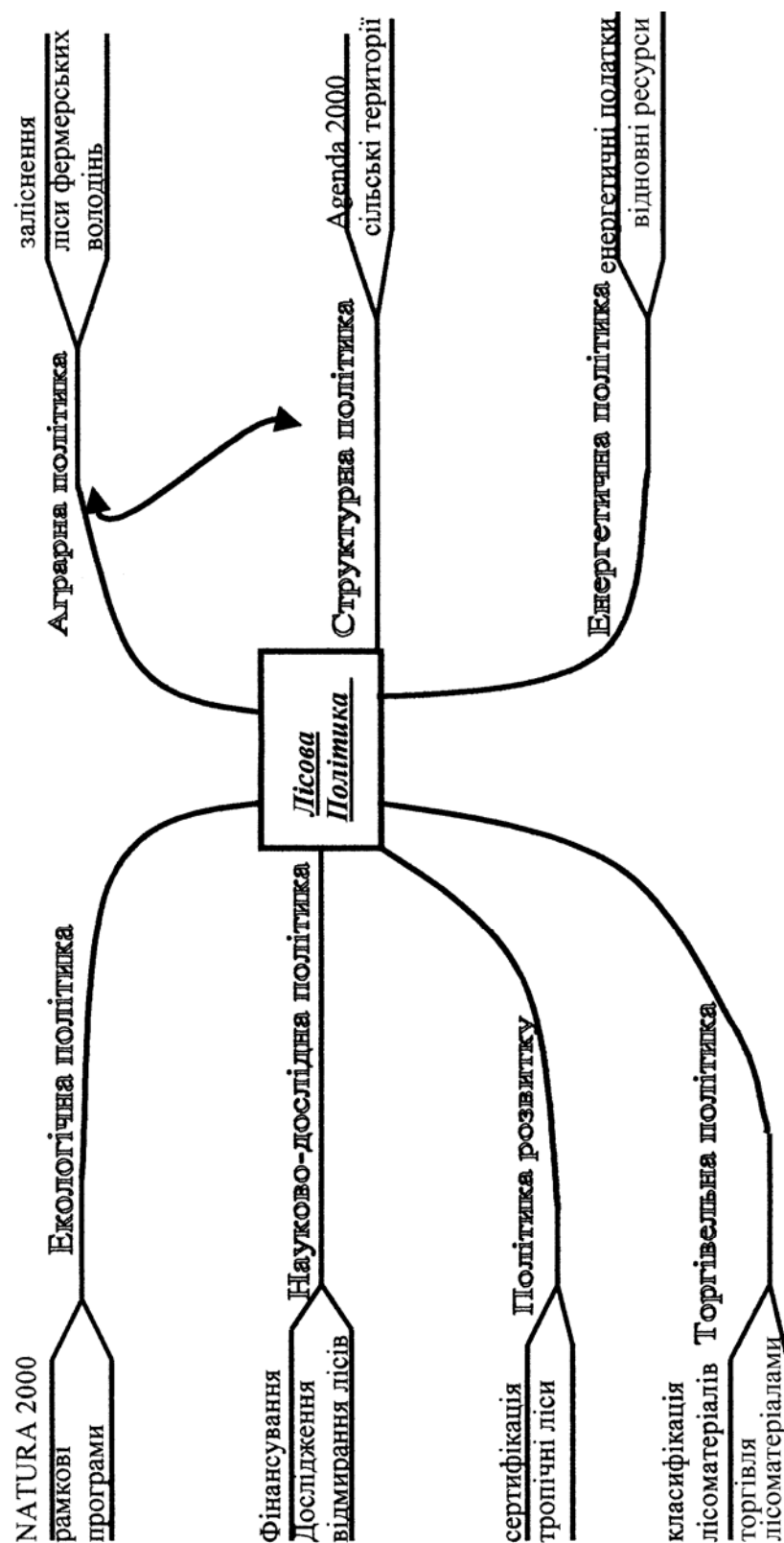

Рис. 1. Структурні елементи європейської лісової політики

Найбільш важливим кроком на шляху координації лісової політики в рамках ЄС є прийняття у 1998 р. Лісової Стратегії ЄС. У Лісовій Стратегії, зокрема, розкрито механізми підтримки держав-учасниць ЄС в їхніх зусиллях щодо досягнення сталого менеджменту лісового господарства (Розділ С. Лісогосподарські заходи згідно Агенди 2000).

Сприяння проведенню певних лісогосподарських заходів в ЄС може надаватись в рамках двох основних схем [1]:

- лісогосподарські заходи у сільському господарстві згідно з постановою Європарламенту № 2080/92;
- лісогосподарські заходи згідно з постановою Європарламенту № 1257/99 щодо сільського розвитку.
- Постанова Європарламенту № 2080/92 мала такі цілі:
- слідувати змінам, запровадженим згідно правил організації ринку;
- зробити внесок у покращення стану лісових ресурсів;
- зробити внесок у форми ведення господарства у сільській місцевості у напрямку їх більшої відповідності екологічним вимогам;
- боротись із парниковим ефектом і сприяти збільшенню адсорбції CO₂.

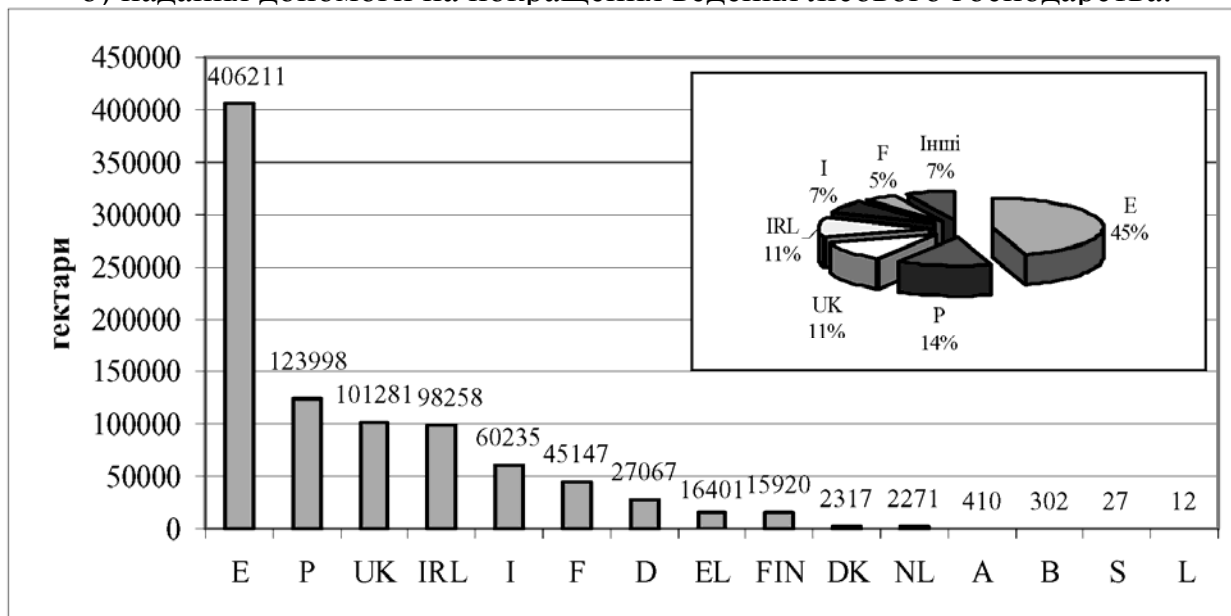
Загальні витрати на реалізацію цієї Постанови становили 1519 млн. євро. Більш детально її масштабність можна оцінити станом на жовтень 2002 р. із табл. 1, а відмінності в межах різних країн ЄС із рис. 2-5.

Табл. 1. Витрати на проведення лісогосподарських заходів згідно з постановою Європарламенту № 2080/92

Тип заходу	Кількість отримувачів субсидій	Заліснена площа	Витрати, млн. євро	Середні витрати, євро/га
Заліснення	142628	1041589	1626.0	1561.0
Догляд за посадками	82526	794116	359.0	452.0
Компенсація втрати доходу	101011	864578	1776.0	2055.0
Покращення існуючих насаджень	40450		162.0	

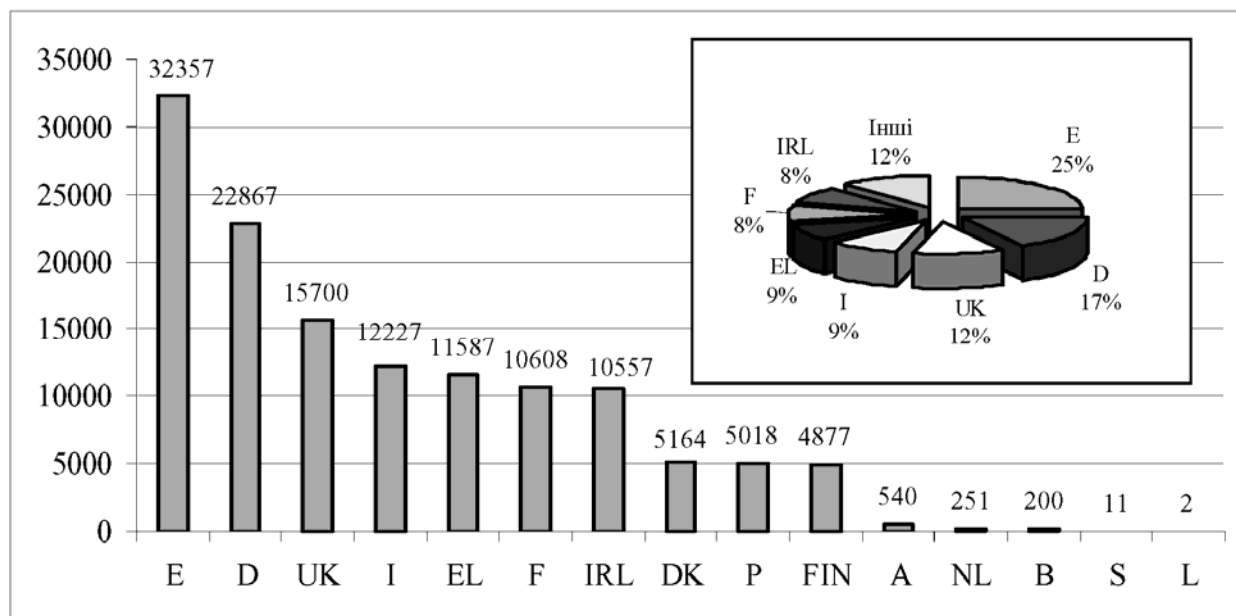
Інструментами реалізації цієї постанови є:

- надання допомоги на проведення заліснень;
- надання допомоги на покращення ведення лісового господарства.

ЄС в цілому – 899857 га

Рис. 2. Площі заліснених с/з земель в розрізі Європейської Спільноти (1992-1997 рр.):
 Е – Іспанія, Р – Португалія, UK – Великобританія, IRL – Ірландія, І – Італія, F – Франція, D – Німеччина, EL – Греція, FIN – Фінляндія, DK – Данія, NL – Нідерланди, А – Австрія, В – Бельгія, S – Швеція, L – Люксембург

ЄС в цілому – 131966

Рис. 3. Кількість реципієнтів, які звернулись за допомогою на проведення заліснення

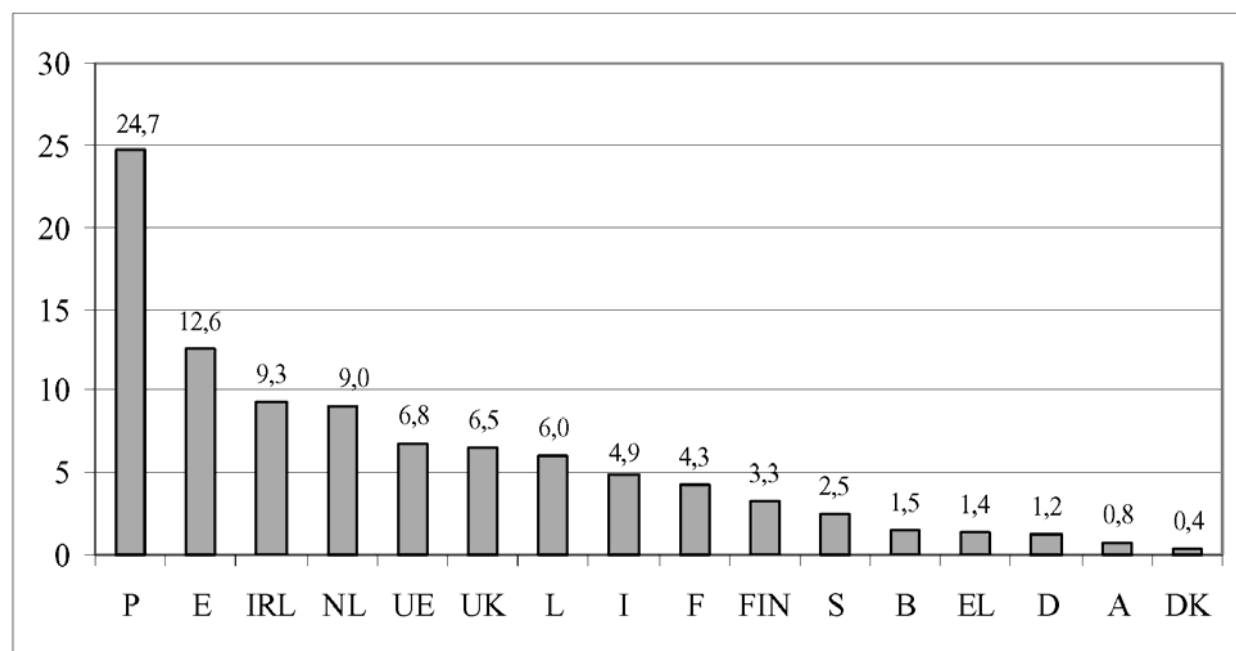

Рис. 4. Середня заліснена площа, га на одного реципієнта

Зокрема, покращення ведення лісового господарства передбачає виділення коштів на покращення стану:

- лісонасаджень і лісосмуг – 700 євро/га;
- протипожежних бар'єрів – 150 євро/га;
- водних об'єктів – 150 євро/га;
- лісових доріг – 18000 євро/км;
- проведення земляних робіт – 1400 євро/га.

Схеми щодо відтворення лісонасаджень сільськогосподарських підприємств розроблені у кожній із країн ЄС. Однак існують значні відмінності між країнами, окремі з них пропонують значно більші кошти за покращення усіх типів насаджень, інші кошти близькі до максимального рівня (табл. 2).

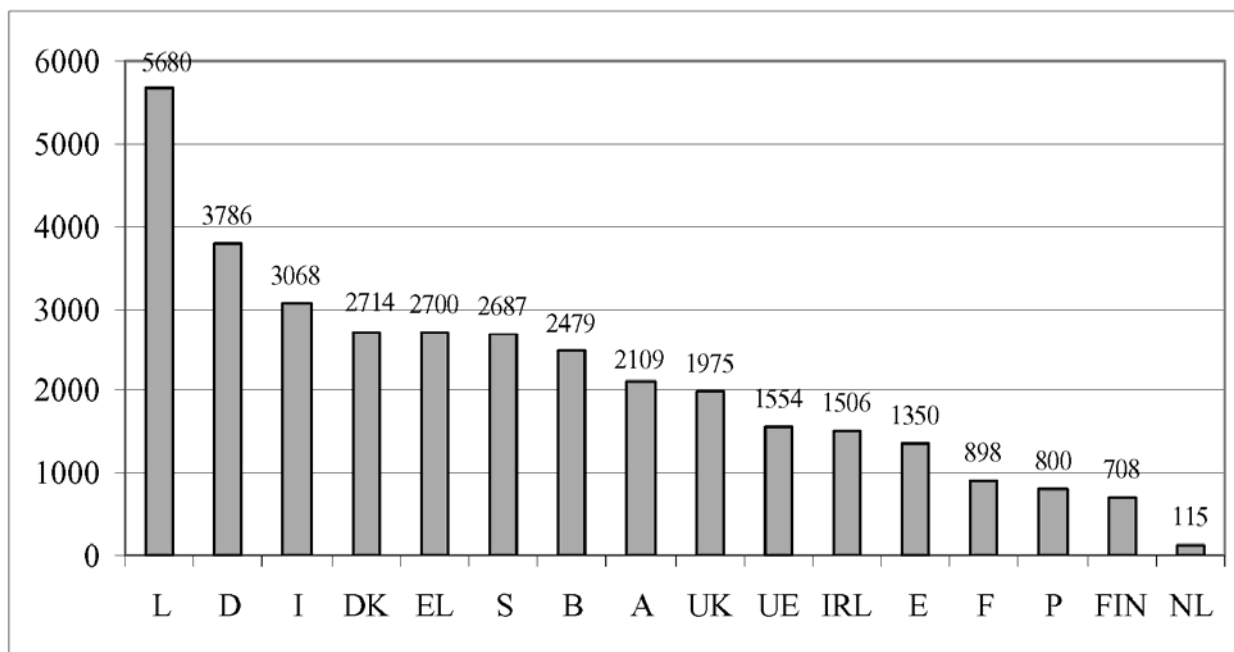

Рис. 5. Середні затрати на заліснення 1 га, єкю

Табл. 2. Національні та регіональні гранти на покращення стану лісів

	Покра- щення	Лісосму- ги	Коркові насад- ження	Дороги (ЕКЮ/км)		Проти- пожеж- ні бар'єри	Проти- пожеж- ні во- дойми	Приміт- ки
	євро/га			Створення	Під- три- мання	євро/га або євро/од.		
Бельгія								
Валлонія		2448/3627						євро/км
Фландрія		910						євро/км
Данія	749/2353	40/620		11232	375			
Німеччи- на	595			11890				
	2500	2500		1800	12000	150	150	
	1200	1200		18000	12000	150	150	
Греція	516			12889			113	
Іспанія	315		840/1576	2626/7879		105	0,5	
Паіс Васко	700	700		18000		150	150	
Наварія	420	473		5253		121	121	
Франція	188/880			6891	6891			
Ірландія	1229			15362		162	162	
Люксем- бург				18000				
Нідер- ланди								
Португа- лія	120/565	565	95/340	4400		780	3300	
Мадейра	700	700		1800		150	150	
Азори	600			1800		150	150	

Аналіз реалізації постанови 2080/92 свідчить, що:

- Іспанія, Португалія і Великобританія охоплюють 80 % заліснених згідно з цією постановою земель, що становить коло 900000 га, із яких 45 % припадає на Іспанію;
- середня заліснена площа на одного приватного бенефіціарія становить 7 га (від 25 га у Португалії до близько 1 га в Греції, Німеччині та Австрії);
- 50 % від бенефіціаріїв, що покривають втрату доходу від заліснення земель зосереджені в Іспанії та Німеччині;
- Німеччина налічує коло 50 % від усіх бенефіціантів допомоги на покращення стану лісових земель, які належать фермерам, що перевищує 40000 осіб.

Постанова Європарламенту № 1257/99 щодо сільського розвитку спрямована на те, щоб зробити внесок у підтримання соціально-економічних і екологічних функцій лісів у сільських районах. При цьому ставляться такі завдання:

- менеджмент сталого лісового господарства і розвиток лісового господарства в цілому;
- підтримання стану і покращення лісових ресурсів;
- розширення площі лісів.

На реалізацію цієї постанови впродовж 2000-2006 рр. заплановано виділити 4738 млн. євро, в тому числі на роботи щодо заліснення – 2385 млн. євро.

Постанова 1257/99 модифікує схему фінансування. Основні відмінності між нею і постановою 2080/92 такі:

- державні органи влади виключені з переліку можливих отримувачів допомоги на заліснення;
- за винятком виплат на покриття втрати доходу і деяких заходів щодо отримання насаджень у постанові не зафіксовано максимального розміру виплат;
- інвестиції на покращення стану лісових земель уже не обмежуються тільки фермерами чи їх асоціаціями.

Лісова політика щодо стимулювання заліснення сільськогосподарських земель

Арсенал інструментів лісової політики містить багато можливостей стимулювання заліснень на національному, регіональному та місцевому рівні. Її реалізація визначається широким колом історичних та політичних обставин і навіть впливом певних визначних осіб (політиків чи вчених), наприклад, Коннолі і Мак Брідж (Ірландія), Каан (Угорщина), Монджаузе (Алжир), акад. Г.Н. Висоцький (Україна). Найбільш типовим активним спонукальним фактором є дефіцит лісових ресурсів (найчастіше дров як палива) у певній країні і прагнення до повної економічної самодостатності.

Державна політика, як правило, передбачає можливість залучення певних форм *урядової інтервенції*. Як приклад, можна навести програму створення полезахисних смуг, більш відому як "Китайська Зелена Велика Стіна", яка здійснюється на території, що охоплює 42.2 % від загальної території країни. Реалізація цієї, найбільшої у світі, як вважають у Китаї, екологічної програми, яка розпочалась у 1978 р. і буде завершена у 2050 р., передбачає створення 35,08 млн. га лісонасаджень. У країнах ЄС такі інтервенції не поширені.

Індивідуальні землевласники можуть створювати і створюють лісонасадження поза національними програмами, але такі ініціативи, як правило, недовговічні. У багатьох країнах держава є інструментом, що ініціює заліснення *прямо* шляхом викупу землі для цієї цілі, чи *непрямо* шляхом спонукального впливу на приватний сектор [2].

Масштабні заходи щодо заліснення сільськогосподарських земель здійснюються у країнах Західної Європи в рамках аграрної реформи Європейського Співтовариства, починаючи з другої половини 80-х років.

Зрозуміло, що з фінансової точки зору сільськогосподарське використання площ є більш привабливим, ніж лісовирощування. Аграрні політики лобіюють інтереси виробників сільгосппродукції. У Бельгії та Нідерландах існують значні обмеження щодо можливостей заліснення, зокрема, щодо вибору деревних порід. У Нідерландах, наприклад, субсидії виділяють лишень за умови вирощування швидкоростучих порід.

Важливою перепорою часто є недостатньо чітке формування мети лісової політики, яка на сьогодні лишень реагує на інші фактори суспільного впливу. Нечіткість її власної позиції веде до незадовільних компромісів. Основними питаннями лісової політики є: на яких землях першочергово створювати ліси? Які типи лісів створювати, кому займатись лісопосадками?

У країнах Європейської Спільноти заліснення орних земель і пасовищ здійснюється у рамках Загальної Сільськогосподарської Політики (Common Agricultural Policy, скорочено CAP) як довготерміновий захід, спрямований на *зменшення надвиробництва сільгосппродукції*. За період 1983-1988 рр. площа сільськогосподарських земель зменшувалась приблизно на 600 тис. га, а площа нових лісових земель (включаючи колишні сільгоспугіддя, які самозаліснились природним шляхом) зростала на 240-250 тис. га. У 1990 р. Європейський Парламент постановив про необхідність заліснення 12 млн. га до 2000 р. Однак зменшення виробництва сільгосппродукції виявилось не таким високим, як очікувалось, а перші Європейські програми – не зовсім виправданими. Згідно з прогнозами організації European Timber Trends Study, площа експлуатаційних лісів в Європі за період 1990-2020 рр. зросте тільки на 5 млн. га, з яких на 3,5 млн. га (на 8 %) – у країнах Європейської Спільноти (EU-12). Найбільш значне розширення покритої лісом площі передбачається у трьох країнах: Іспанії та Франції, де продовжується реалізація попередньої лісової політики, та Польщі, де очікується зменшення площі сільгоспугідь у зв'язку із перехідним процесом.

Якщо у другій половині 80-х років у фокусі інтересів домінувало заліснення з метою зменшити надвиробництво сільськогосподарської продукції, то сьогодні ліси, створені у західноєвропейських країнах на колишніх сільськогосподарських угіддях, за останні роки все більше розглядаються як засіб для підтримання стабільності ландшафту і біорізноманіття, об'єкт мисливства та рекреації. Останні роки у дискусіях стосовно політики заліснень акцент все більше переміщується зі сільськогосподарської на екологічну точку зору. Широкомасштабні заліснення розглядають також як відповідний *інструмент для зменшення вмісту CO₂ в атмосфері*. Нові підходи до покращення плану-

вання заліснень передбачають інтегрування соціо-економічних та екологічних аспектів (Weber, 1998).

У країнах ЄС лісопосадкові роботи здійснюють як приватні власники, так і державні лісові служби, громади, лісові трасти (організуються інвесторами у Великобританії), виконання таких робіт на громадських засадах поширення не набуло.

Аналізуючи подальші перспективи лісорозведення в умовах Європи до уваги необхідно брати:

- альтернативні можливості землекористування;
- відношення землевласників до проблем заліснення;
- вплив природоохоронних відомств, організацій та зацікавлених прошарків суспільства (груп інтересу).

Висновки

Досвід Європейського Союзу дозволяє зробити висновки щодо економічного стимулювання лісового господарства. Основними аргументами на користь субсидій є такі [3]:

- модифікація соціальних упереджень проти інвестицій у лісове господарство у середовищі фермерів, які традиційно розглядають ліси як перешкоду сільськогосподарському розвитку;
- ріст рівня доходів з інвестицій, які можуть мати відносно низьку прибутковість для приватного сектора, однак надають екстернальні вигоди для суспільства в цілому;
- зменшення ризиків і невпевненості, які випливають з довготривалого періоду часу інвестицій у створення лісових насаджень;
- зменшення проблем тривалого періоду часу грошового потоку, що вимагає повернення плантаційних і операційних витрат через дохід від лісозаготівель;
- створення критичної маси насаджень необхідне для початкового розвитку конкурентноздатності лісової промисловості;
- започаткування заходів щодо лісорозведення, запровадження нових технологій для промислових чи соціально-лісівничих цілей;
- зменшення залежності від імпорту, забезпечення працевлаштування і подолання бідності.

Основними аргументами проти субсидій є такі:

- плата за зміни у поведінці реципієнтів і пізніше припинення підтримки підтримує сталість проектів і місцеву ініціативу. Виробники справедливо вважають, що коли уряд чи якісь інші інституції здійснили певні виплати, то вони продовжуватимуть їх знову;
- якщо субсидії запроваджені в одному секторі, то інші сектори будуть лобіювати схожі заходи;
- субсидії заохочують монокультури із порід-екзотів, концентрацію добробуту, нагромадження відходів, залежність від субсидій, урядову прихильність до певного сектору, можливість корупції;
- відсутність узгоджених рамкових політичних умов і підходів до менеджменту із залученням землекористувачів виснажує ресурси, підтримує місцеву ініціативність і зумовлює певні викривлення в економіці.

У загальному можна зробити висновок, що економічне стимулювання повинно бути цільовим, обмеженим часовими рамками та ефективним.

Цільова спрямованість передбачає спрямування природоохоронних інвестицій у території, які дають найбільші чисті вигоди із субсидіями, які покривають тільки граничні витрати на сприяння виробникам із найменшими витратами і найбільшими вигодами.

Наявність часових рамок означає, що субсидії повинні бути виплачені на одноразовій основі із очікуванням, що подальша діяльність буде очевидно прибутковою для фермера і даватиме постійні вигоди.

Вимога ефективності передбачає, що насадження повинні створюватись із мінімальними затратами при бажаних економічних, екологічних і соціальних характеристиках.

З таких позицій субсидії не розглядаються як короткотерміновий засіб для тимчасового покращення економічної ситуації у сільських територіях, а як засіб, скерований на отримання сталих екологічних вигод. У такому випадку вони можуть виплачуватись впродовж тривалого періоду часу.

Література

1. De Pontbriand, Louis du Breil. European Experiences with Regulation 2080/92 and the New Afforestation Policy Under Agenda 2000// NEWFOR – New Forests for Europe: Afforestation at the Turn of the Century. Proceedings of the Scientific Symposium. February 16th – 17th, 2000. Freiburg. EFI Proceedings. № 35, 2000. – P. 23-35.

2. Mather, Alexandr. Policies, planning and progress. – London and Florida, Belhaven Press., 1993. P. 1-13.

3. Lawson, Gerry, Hyttinen, Pentti; Thomas, Terry, 2003. Policy makers decisions on farm and community forestry in Europe. – UCNW, P. 45.

4. The European Union and the Environment. – Office for official Publications of European Communities Luxemburg, 1997, P. 14.

УДК 599 735.3

Наук. співроб. Н.В. Антонець – Дніпровсько-Орільський
природний заповідник

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЇ ДИКОГО КАБАНА ДНІПРОВСЬКО-ОРІЛЬСЬКОГО ЗАПОВІДНИКА

Наведено результати досліджень з екології дикого кабана (*Sus scrofa ussuricus*) в заплавах комплексів середньої течії р. Дніпро степової зони України; динаміка його чисельності і структура дніпровської популяції.

N.V. Antonets – Dnipro-Orel's Natural Reserve

The ecology of the boar's (*Sus scrofa*) in Dnipro-Orel's Natural Reserve

Results of researches on ecology of a wild boar (*Sus scrofa ussuricus*) in complexes of an average watercourse Dnipro a steppe zone of Ukraine are resulted; dynamics of his number and structure of Dnipro populations.

Територія заповідника є комплексом коротко- (діброви р. Протовча) та довгозаплавних лісів (р. Дніпро) з системою стариць-озер, луків та боліт (І – тераса) і піщаного степу з насадженнями сосни звичайної різного віку (ІІ – тераса). Це інтразональні біотопи у степовій зоні України.